

حکومت هه‌ریا کوردستانی - عیراق
وه‌زاره‌تا په‌روه‌رده‌ی
ریشه‌به‌ریا گشتی یا پرۆگرام و چاپه‌مه‌نییا

((په‌روه‌ده‌یا مه‌ده‌نی))

فیربوون ده‌رباری دادوه‌ری

بۆ
پۆلا پینجی بنه‌ره‌ت

ناماده‌کرن

لیژنه‌یه‌ک ل وه‌زاره‌تا په‌روه‌ردی

کرمانجیکرن

شامر عبدالله به‌رچی عبدالسلام محمد مصطفى

رشید محمد طاهر حسن فارس رشید جانگیر

پیداچوونا زمانه‌وانی

مجید محمد سعید باجلوری

سەرپەرشتى زانستى يى چاپى: يوسف عوسمان ھەمەد - فارس رشيد جانگير

سەرپەرشتى ھونەرى يى چاپى: عثمان پيرداود كواز - سعد محمد شريف صالح

ديزاين و بەرگ: نەجمەددىن جبرائيل بىرى

بەرھەڭكرنا چىرۇكان: دلير ئىبراھىم

تايپكرن: سعد محمد شريف صالح

ناوەرۆك

۴	دەستپىك
۵	پېناسەيەك ئسەر دادوهرىي
۶	هزرەك بۇ فىربوونى ئسەر داداوهرىي
۹	دادپەرورەرى
۱۵	وانەيەك بۇ فىربوونى (جۆرىن دادوهرىي)
۱۵	۱- دادوهرىيا دابەشكرنى
۱۷	دادوهرىي
۲۷	سزايەكى دادپەرورەرانە
۲۸	۲- دادوهرى ئە سزادانى
۳۰	۳- دادوهرى لدويفچوونى
۳۳	كەسى گونجاي بۇ جەي گونجايى
۳۷	۴- دادوهرى ئە برىارادانانى
۴۰	لىبوورين

دەستپىك

مامۇستا دىلسۆز پەرتووكىن پەرودەدا مەدەنى ھەنگاڭەكا پەرودەدەيىھ ل قوتا بخانىيىن بىنەرەتى كوژ چارچۇقى رەشت و رەفتارىن گوھارتى دبىت بەرڭ ئەوى چەندى كو زارۇك چەوا كەستيا خۇ دروستدكت وباوهرى ب خۇ بكت داکو بىتە مرۇڭەكى ھىژا و چەلەنگ وکارا د چقاكىدا. پەرتووكا پەرودەدا مەدەنى ب ھەر چار بابە تانڭە (بەرپرسىياريى - تايىبەتمەندى - دادوهرى - دەستەھلات) بابەتىن رەفتارىيا ھزرىنە. واتا بارى كەساتى بويرىيە ئەڭ بابەتە ژ بو خۇيىندى يە رىز ب رىز ورىنوسكردى نىنە بەلكى چالاكىين گروپانە دناڭبەرا قوتابيان ب خۇدا - وقوتابى ومامۇستا بو زاخاوا مېشكى چالاكرنا ھزرا زارۇكانە كو چەوا دى پەيوەندىا خۇ كۆمكەت دگەل ژىنگەھى.

مامۇستايى بەرىز مەرج نىنە كو تو ب تەمامى بېيە گرىدان بدەقىن دناڭ پەرتووكاندا ئەڭە تى جوړە شىوازەكە بو زانىنا چەوانيا گوتى وراھىنان ومەشقا ھزرىيە ئانكو پىتقىيە لسەر مامۇستاي كو ھزركنا وى جارچۇقى ئەقان پەرتووكان بەرفەرھتربىت بو چالاكيان، ھندەك گيانەوەرېن تو بەھس لى بکەى كو ل لاي زارۇكانە خوشتى بن ول ژيانا روژانە و ژىنگەھا دەوروپەرېن وى نمونا بو بىنە دەمى بەھسى دادوهرى بکەى مەرج نىنە بەھسى چىرۇكا پەرتووكى بکەى بەھسى دادوهرىا روژانە بکە كو قوتابى پى كەيفخوشن ومفا ژى وەرېگرىت.

پەرتووكا پەرودەدا مەدەنى دقيت ل بەر دەستى قوتابى بيت بو ئەوى چەندى ل مالى دگەل خىزانا خوە بەھسى بەرپرسىياري و تايىبەتمەندى و دادوهرى و دەستەھلاتى بكت.

مامۇستاي بەرىز ھەولبەدە كو زارۇك فىرى ئەوى بيت كو ئەو ب خۇە نمونان بېينىت ب پشكدارىا مامۇستاي مەبەست مېتودى ياسەكەيە، بو نمونە لسەر تايىبەتمەندى باخقيت و ژ مالا خوە دەستپىيكەت نەك ژ دەقىن ناڭى پەرتووكى ئەڭ پەرتووكە تى بو شىرەتانە ھەرودەسا بو ئاسناكارىا مامۇستانە كو ژ قانە شىوازن چالاكيان ئەنجامبەدە ل ژىنگەھا خۇ و ب پشكدارىا مامۇستا وقوتابيان پىڭڭە و تاقىكرن چىديت بەھس ل چالاكىين روژانە و نمونا مامۇستا وقوتابيان بىتە ھىڭىنى پرسىياريىن روژانە و ھەيقانە.

ليژنا پەرودەدا مەدەنى
و وزارت پەرودى

پېناسەيەك لىسەر دادوهرىي

بدەستقەئىنانا دادوهرىي بىنەمايى سەرەكە بۇ خوشگوزەرانى
(دەولەمەندى)، لىبۇورىن وفرەهى وپىكقە ژيانى ل كۆمەلگەھىدا.
ل قى پىناسا لىسەرى چ فىردىبن..

مامۇستا: بۇ شلۇقەكرنا ئەقى پىناسا ل سەرى داخوازى ژ قوتابيان
بىكەت ھەر ئىك بۇ چوونىن خوە دەربرىت ئەگەر ب گرۇپان بىت
باشترە:

قوتابى ئىكى - يان گرۇپا ئىكى

ئانكو دابەشكرنا ئەرك و مافان ب يەكسانى

قوتابى دووى - يان گرۇپا دووى

يەكسانى دادپەرودەريا كۆمەلايەتە دناقبەرا ئەندامىن كۆمەلىدا
دماف وئەركاندا.

قوتابى سىي - يان گرۇپا سىي

ئانكو نەبوونا جوداھيى ل ئەرك و مافان دناقبەرا ژن و زەلاماندا.
پشكدارىا مامۇستاي ب ئىنانا چەند غمونەيەكان لدۆر دادوهرىي يان
نەدادوهرىي د ئەرك و مافاندا ل ژىنگەھا مال و قوتابخانى.

هزرهك بۇ فيربونى لسەر دادوهرى

بنه مايىن وى پياده كرنا (جيبه جيكرنا) دادوهرى دناقبه رائه ندامين خيزانيدا.

۱. ريزگرتنا مه زنى وخوشتيشيا بچووكى بى جياواز (گوهرگرتن ل ئىكو دوو)

۲. دابه شكرنا كاران ب شيوازي هه ژى وگونجاي ل كاراندا وبهرچاڭ وهرگرتنا تهمهن وشيانين له شى وعه قلى.

۳. چاره سه كرنا كيشان ب شيوهى دانوستاندى و وهرگرتنا بيروبوچوونين جياواز دگه هشتن ب ئارمانجان.

۴. ل ده مى پيشنياركرنا ههر بيروكه يه كى بو ههر بابته كى ب شيوهى ديموكراسى بيت فشارا بو چوونين تاكره وى تيدانه بيت.

باشتره تنى ماموستا سه رپه رشت بيت وقوتابى ته وهرى سه ره كى بن بو پياده كرنا بابته كى.

چالاكى:

دادوهرى وهك تيگه هه ژ تيگه ها راستى نيزيكه، ئانكو كه سى دادوهره كه سه كى راستگويه.

دهستور:

ياسايا بنه رته شهنگستى هه مى ياسايى ديه. دهسته لاتى ب حكومه تى دسپيريت، سنوورين كارى حكومه تى ديار دكه ت ب دادوهرى دامو وده زگه هاندا.

ماف:

خەسلەتەكە كوياسا وي ريكديئخيت بۇ تاكان ب
دادوهرىي كوههركهسهكى مافى خوّه ههيه ب پيى
جارهناما مافى مروقى.

ئەرك:

كارهكه لپيى ياسايى يان پله وپايا يان رهوشت د تيتالان
داخوازا جيبه جيكرنى ژى دهيتته كرن.

ل دەمى چوونى بۇ نانپيژى ب ريز رادوهرستين و كهسانين دى بيزار
ناكهين ودورى نابرين.

دادپهروهري نينه دؤربرينى بكهين وكهسانين دى بيزاربكهين.

مه به ست (مه رهم) :-

- ۱- پيشيل نه كرنا مافى كهسانين ديه.
- ۲- فيرى ريكوپيكى وريكخستنا ژيانا روژانه دبين.
- ۳- لادان ژ ريزى پيشيلكرنا دادوهرييه، جوړهكه ژ توندوتيزي.

راهينان:

- ل نانيژي پيتقيه چهوا رەفتار بكهين.
- ئهري دادوهرييه ئه گهر ئيك ل نانيژي ئاگه هدارنه بوو وئهم دورا خوه پيش تهوى بيخين.
- چەند نمونەيى دى كوقوتابى ب خو ئه و كار كريت.

چالاکى:

- ۱- ل فروشگه ها قوتابخانى چهوا رەفتارى دكهين؟ (روونكرنهك ژلايى ما مۇستايقه.)
- ۲- ل دەمى چوونى بو پاركه كى يان ياريگه هه كى دگهل هه قالان چهوا هاريكاريا ئيكو دوو دى كهين؟
- ۳- دەمى دەست ب ئاخفتنى بكهين رونكرن وبه حسكرن ب ريكا دانوستاندى ژلايى ما مۇستا وقوتابييانقه.

دادپه‌روه‌ری

روژه‌کی ژ روژان ئیک ژ دادوهران چوو لای دهسته‌لاتداری وه‌لاتی
وداخوازی ژی کر دهست ژ کارکیشانا وی قه‌بوول بکه‌ت، کار به‌دهستی
(دهسته‌لاتداری) داخوازی ژی کر هوکاری ئه‌قی چهندی روونبکه‌ت،
ئه‌وی ژی د به‌رسفیدا گوتی :-

دوو برایی‌ن نا‌کوک هاتنه لایی من کو کیشه‌یه‌ک هه‌بوو ژبه‌ر کو کیشا
وان پی‌تقی ب هزرکرنی بوو من داخوازی ژ وان کر کو پشتی حه‌فتیه‌کا
دی قه‌گرنه‌قه.

دوی ده میدا ئیک ژ هر دوو برا دزانی ئەز گەلەک حەز ژ خورمیی
دکەم، رابوو سیئیکەکا پر خورما بژارە دگەل زەلامەکی کرە دیاری بۆ
من فریکر.

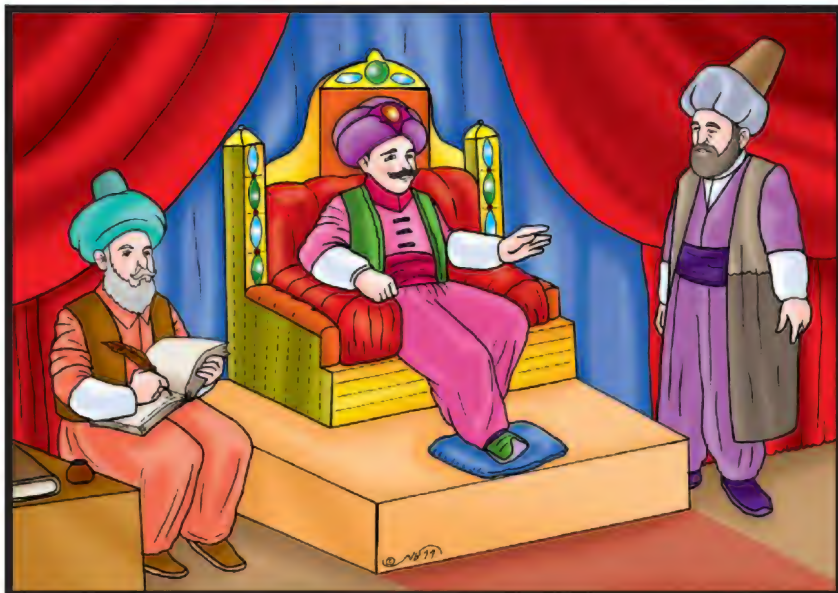
من ژێ ئیکسەر ئەو زەلام دەریخست و سیئیکا پرخورمه ژێ
زقراوند.

ل روژا دادگەهیی هر دوو برا هاتنه بهرامبهری من و سوژا (دلۆقانی)
من بو ئەوی برای هژیا ئەوی بۆ من دیاری فریکری هر چهنده من

دیاریا وی وهرنه گرتبوو ژبه ر هندی ئەز دترسیام دادپهروهه نهیم د
 ناڅبه را خه لکید، فرمانداری وهلائی مهندههوش بوو ب دادپهوه ریا
 ئەقی دادوهه ری وگوت:

ئه گهر دادوهه ههمی وهک ته بان زورداری ل چ که سان نه دهاته کرن،
 ههر دوی روژیدا فرماندا کو ئەوی دادوهه ری بکه ته راویژ کاری خوه
 بو کاری دادوهه ری.

چیرۆکین دادپهروهه ری
 ۲۰۰۸

ئارمانج ژقی چیرۆکی:

- دیارکنا گرنگیا دادوهه ری.
- نابیت دادوهه دیاریان، یان ههر تشته کی ژ وان که سان وره بگریت
 ئەوین ئەو وان دادگه هه دکه ت.
- پیتقییه پویته ی بدهینه لی نیرینا دادپهروهه ریا دادوهه ران نابیت
 هه ست وسۆز وناسیار وهه قالینی کارتیکرنی لسه ر بریارین دادوهه ری
 بکه ن.

چالاکى:-

۱. دیاری ل چ دەم دەینه پیشکیشکرن؟ دانوستاندن.
۲. دادوهر ل دەمى دادگههکرنى تشتى رهوا ونه رهوا دیاردکەت، بهسکرن ب گروپان.
۳. دادوهر ل چ دەم بریارا دەست ژ کارکیشانا خوه ددەت، روونکرن ژ لایى ماموستایقه.

راهینان:-

۱. ئهري دايك وباب چهوا دى ب دادوهرى رهفتارى دکهن؟
۲. ماموستا چهوا ديولیدا رهفتارا وهكى رهفتارا دادوهرييه؟ هندک نمونان بينه.
۳. چهوا دگهل ههقالان دى دادوهر بى؟
۴. ريزگرتنا ته بو ماموستا وههقالان دادوهرييه، ئهري ئهقه راسته؟ چهند نمونان بينه ب ريكا گروپان.

چەند پەيشەك بۇ فېربونى:

۱. ئېشانا لەشى و دەروونى	/ قوتان وشكاندنا كەسەياتى
۲. دادوهرى	/ يەكسان بوون
۳. ھەلسوكەوت	/ رەفتار
۴. دەرپرېنا را	/ دياركرنا بيروبوچوونان
۵. گوزارشت	/ دەرپرېن
۶. ديارى	/ خەلات
۷. راستگويى دكاريدا	/ شايستەيى دپيشەدا

دادپەرۋەرى نېنە توپاريا بکەى ودايکاتە ئەرکى تەيى مالى بۆتە
بنقىست .

مه‌دهم (مه‌به‌ست) :

- * فی‌ری ئه‌وی بن ئه‌م ب خوه ئه‌رکی مالی بنقیسین.
- * دابه‌شکرنا ده‌می بو جیبه‌جی‌کرنا ئه‌رکی ویاری‌کرنی.
- * پشت ب شیانین خو‌به‌ستین دکارین خوه دا.
- * ل ده‌می پیتقی داخوازا هاریکاری ژ که‌سانین دی بکه‌ین.

راهینان:

- ۱- بو چی دادوه‌ری نینه هه‌قالی ته ئه‌رکی مالی بو ته بنقیست؟
(دانوستاندنی بکه)
- ۲- ئه‌گه‌ر ته ئه‌رکی خوه‌یی مالی ئاماده نه‌کربیت دی چ بی‌ژیه
مامۆستایی خوه؟
- ۳- چ ده‌م، دی داخوازا هاریکاری ژ که‌سانین دی که‌ی؟

وانه يه ك بو فيربوونی جورین دادوهری:

۱- دادوهریا دابه شکرني:

دهسپيكي ماموستا گرنگيا دادوهری د دابه شکرنيډا وهک پيتقييه کا
گرنگ دناڅبه را تاكين کومه لگه هيډا بيخته بهرچاڅ بو قوتابيان ب
ئينانا چهند نمونان د دابه شکرني دا.

وهک: دابه شکرنا داهاتي ودهستکه فتان وبهره مان.
دابه شکرنا ئهرکي لدويف پيتقي يان لدويف شيانين ههژي بوونی.

ماف:

بيته هه ولدان / قوتابي هزرا خوه بکه ته څه بو به حسکرنا دابه شکرنا
داهاتي ودهستکه فتیان وهکي ياسايي دناڅبه را تاکاندا.

* قوتابيهک / هه ر تاکه ک کول هه ر وهلاته کي بژيت مافي وييه کوژ
داهاتي وبهره ممي تهوي وهلاتي بي بهر نه بيت.

* قوتابيهک / هه ممي تاکان مافي ژيانی يي هه ي، ب دابه شکرنا
ئهرک ومافان لپي ياسا وشيانان.

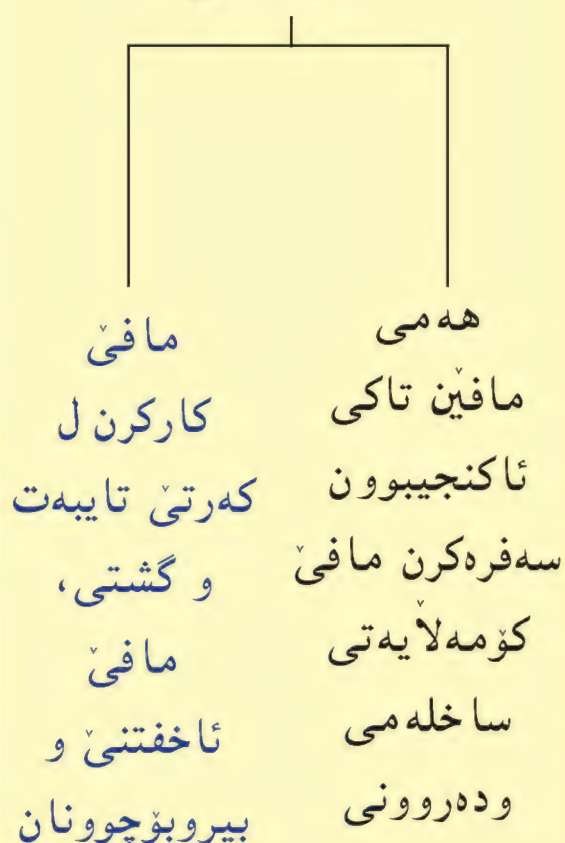
* قوتابيهک / باشتين بيرکرن بو دادوهری د دابه شکرنيډا دا پيتقيه
بهرچاڅ بيته وهرگرتن: (شيان - ههژي - پيتقي).

وهک: گه لهک جار که سهک ژ که سکی دی پتر پيتقي ب تشته کييه
گه لهک جار ان که سهک ژ که سکی دی هه ژيتره گه لهک جار ان که سهک
ژ که سکی دی ب شيانتره.

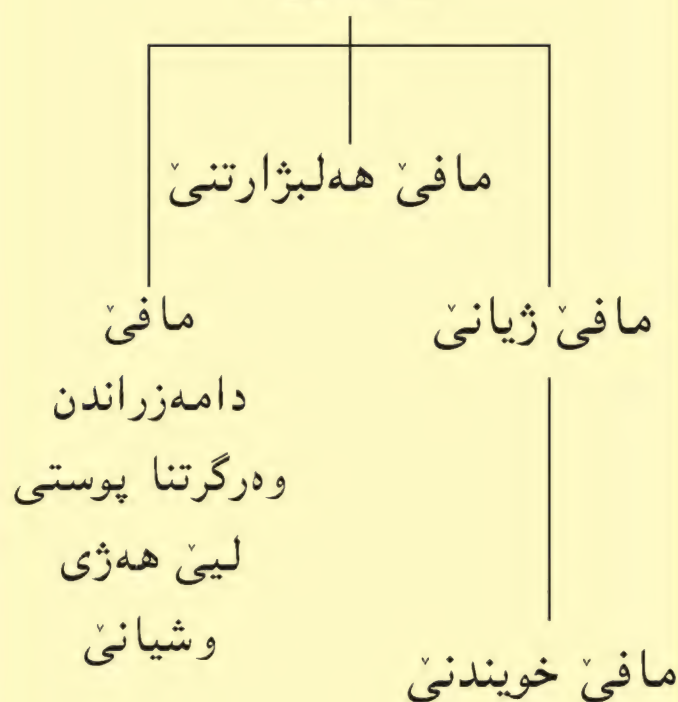
ماموستا وقوتابيان بگه هنه نه نجامه کی:
 وهکی دادوهری د دابه شکر نیدا پیکهاتیه ل دابه شکرنا داهاتی
 ودهستکه فتنان و مافان و ئه رکان بیی جیا وازیا ره گه ز وئاین دبیر و دبو
 چوونان کو د بهر ژه وهندیا تاک و وهلاتی دا بن.

مافان:

شارستانی

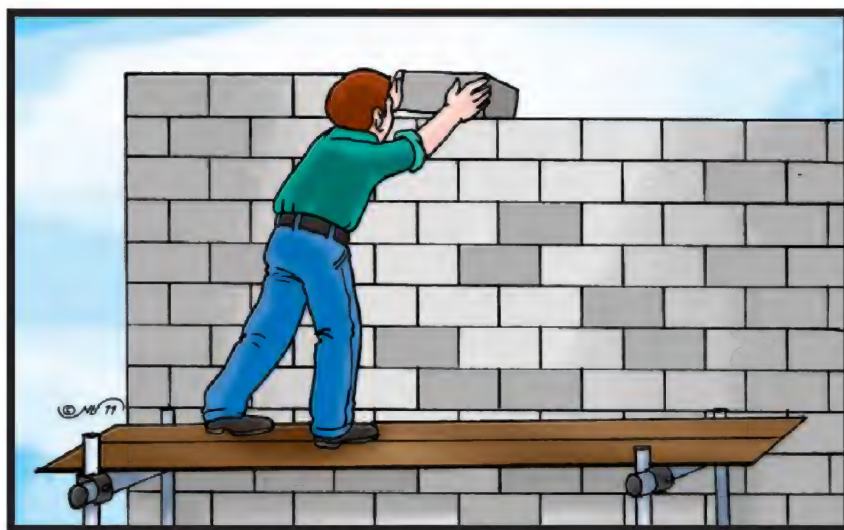

رامیاری

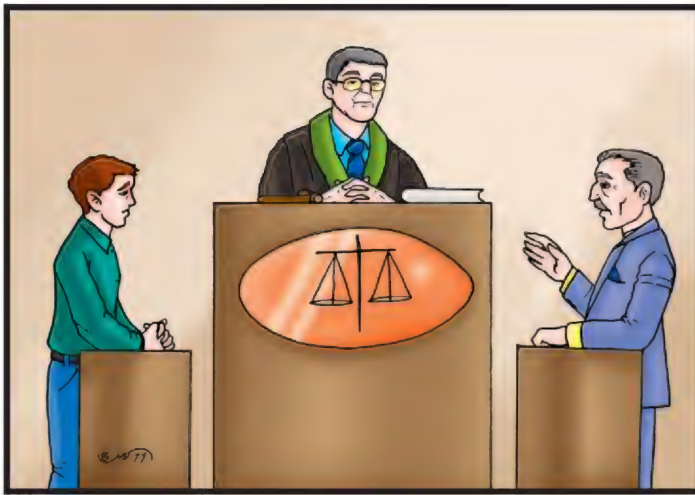
دادوهری

کریکارهک مژیلی ئافاکرنا ئافاهییهکی بلند بوو ژ بهر ماندییوونا
وی ژ سهری کهفته خواری و بسهر زهلامهکیدا کهفت کود ژیر ئافاهییرا
دهرباز دبوو.

دئه نجامدا زهلامی گیانی خوه ژ دهست دا و کریکار ب سهلامهتی
قورتال بوو، بابی زهلامی هاتییه کوشتن چوو لایی دادوهری باژیری
داخوازا تولا خوه ژ کریکاری کر وداکوک بوو لسهر سیداره دانا وی
کریکاری.

دادوهری باژیری گه له ک
ب پاقری و دادوهرانه دهاته
نیاسین لسه ر داخوازا
بابی کوشتی رازی بوو ب
دیارکرنا بره کا پاری پیش
خوینا کوشتیقه،

سه بارهت کوشتنا
کریکاری گوتی: دقیت
کوشتنا کریکاری ب هه می
رهنگان وهکی کوشتنا کوری
ته بیت، ژبه ر هندی دقیت
کریکار ل ژیر ئاقاهی
راوهستت وتوژی خوه بها
فیژییه سه رپشتا وی،

دهمی بابی کوشتی
ئه ژ چهندو گولیپووی
برسه ژ نه دا وئیکسه ر
جوو ودهست ژ داخوازیا
خوه بهردا

نارمانج:

۱. بله ز بریارا نه ده لسه روودانان.
۲. هشیاربه وسه لامه تیا خوه پیاریزه ل ده می کارکرنی.
۳. گه هشتن ب راستی وپه شیمان بوون کاره کی دروسته.

چالاکي:

۱. کریکار چهوا د ده می کارکرنیدا دی خوه پشت راستکهت؟
(روونکرن ژ لایي ماموستایقه).
۲. دی چهوا گیانی که سانین دی پاریزین و ده می کارکنیدا؟
(دانوستاندن).
۳. ئه ری خودانی مافی چهوا دی لیبووری؟

راهینان:

- دقئ چیرؤکیدا توچ فیرووی لدویف بوجوونین خوه شلوقه بکه؟
- ههلوستی دادوهری باژیری یی چهوا بوو؟ ئه ری ههلوستی وی دادپهروهرا نه بوو؟

په یف ورامان:

- یه کسان: دادپهروهری د دابه شکرنیدا.
- ههلبژارتن: پرؤسه یه کا دادپهروهرا نه یه بو ده ستیشانکرنا سهروکی یان نوینه ری ب ریکا دهنگدانی.
- پریاردان: دقئت بریارا دادوهری بریاره کا دادپهروهرا نه بیت چونکی چاره نفی سین که سان پیقه گریدایه.

ياسا پاريزى به شه كه ژ دادوره يى دثيت
هه ردهم ئەم پابه ندين (پيگيرين) ياسايان بن.

چالاکى:-

* ده مئى گلوپا كه سهك هه لبیت.
ئەو تايبەت ب دەر بازوونى
ل وى ده مئى لسه ر هئىلا دەر بازوونى
دى دەر بازبم.
ئەم هه مئى دى ريزى ل پوليسين
هاتنوچوونى گرین ژبه ر كو ئەو ژيانا مه
هه میان دى پاريزن.
ئەگەر كه سهكى بناڤ سالفه چوبى مه دیت
هارىكاريا وى دى كهين ودى دەر بازكهين.

راهینان:-

۱. رهنگین ترافیک لایتى چهندن بنقیسه؟
۲. هئىلا دەر بازوونى مفای وى چیه؟
۳. ئەركى پوليسى هاتنوچوونى چیه؟
۴. ئەرى تو چهند نیشانين هاتنوچوونى دزانى؟

چالاكى:-

چالاكىيەك دناقبەرا قوتابيان بىتە ئەنجامدان ب سەرپەرشتيا مامۇستاي دناڧ پۇلىدا يان ل باخچى قوتا بخانئى ئەگەر ھەبىت - باشتەرە قوتابى ب خوە جۇرىن چالاكى ديار بکەن وەك (پۇلىسى ھاتنۇچوونى، ئاگر قەمراندن، پولىسى رىككارى....) ھەر چالاكىيەك دبارى ياسا بىت .

پىتقىيەكان (پىتقى):

ل دەسپىكى لدويف ژمارا قوتابيان بىنە گرۇب وھەر گرۇپەك ناڧەكى بۇ خۇ ھەلبىزىرىت .

بۇ نمۇنە:

پىتقىيىن دى: كاغەزىن مەزن يان فايل، قەلەمى ماجىك، تىپ يان دەمبوس .

ئەڧ تىشتە بېيىنە دابەشكرن لسەر گرۇپان:

بۇ ھەر گرۇپەكى بەرپرسەك بىتە دانان ب رىكا ھەلبىزارتتا ئەندامىن گرۇپى ل دەسپىكى مامۇستا كورتىيەك بدەتە سەركىشەيەكى ورىكىن چارە سەرىي ولایەنى پەيودندار دياربکەت بۇ وەرگرتتا چەند بىرۇكەكان ژلايى قوتابيانقە و دەم لبەر چاڧ بىتە وەرگرتن .

پىناسا كىشى، گرفت، ئاريشە، ب بووچونىن. قوتابيان ھەر ئىك ب بىركرنا خۇ دا .

سزايه کي دادپه روه رانه

خه لکي گونده کي ژ گوندين کوردستاني ب دهستي گورگه کي زوردار
دنالين شه قانه هيرش دگره گوندي مهرومالات و مريشک وهه مي
په له وهرين وان دخوارن.

گورگي درنده شه قانه ب شيويه کي دهملدهست هيرش دکره سه رگوندي
وزکي خوهيي برسي ب گوشتي نازهل وپه له وهرين خه لکي نهوي گوندي
تژي دکر. ژبه ر هندی روژه کي ژ روژان خه لکي نهوي گوندي داخوازي
ژ نيچيرقانه کي کر کو نه وان رزگار بکته ژ دهستي گورگي درنده.

نیچیرقان کهفته دویف گورگی ل دارستانی ههتا ماندوبووی
(وهستیای) ل دهمی رهقینا گورگی ژ بهر نیچیرقانی گورگی پیره میړه کی
ب ناڅ سالقه چووی و دلنهرم دیت وداخاز ژیکر کو وی ژ هیرشا
نیچیرقانی بیاریزیت، پیره میړی دلنهرم ب دلوقانی گورگ ئیخسته
دناڅ توورکه کیدا ول پشتا خوه کر.

دهمی نیچیرقان گه هشتیه دهڅ پیره میړی پرسیار ژیکر:
مام پیره میړ ته دریکا خوه دا چ گورگ نه دیتینه؟
پیره میړی گوته: نه خیر برایی نیچیرقان چ گورگ دقیرهره نه بووینه،
پشتی تهڅی چهندي نیچیرقانی ریکا خوه څه گوهاست وچوو ریکه کا
دی. و پیره میړی گورگ ژ ناڅ توورکی ئینا دهر وگوته پشت راستبه
وهه ره جهی خوه ل دارستانی و دوی ده میدا گورگی درندانه ددانین
خوه تیزکرن وگوته پیره میړی کیڅه بچم نوکه دی ته خوم چونکی ته زی
برسیمه.

پیره‌می‌ری ژى ب مهنده‌هوشیقه گوتی:
 ئەى گورگی درنده تو ئازەله‌کی چەندی چەپەل و بی وه‌فایی و چاکی
 ناهیتە به‌رچاقین ته من نوکه تو ژ دەستی نیچیرقانی رزگارکری تو
 ژى هوسا دی قەنجیا من ژ سەرخوه راکەى، ئەرى ئەقە مافی چاکییە
 د جیهانا گورگاندا!!!

گورگ ژى هەری سووربوو لسه‌ر خوارنا پیره‌می‌ری وگوتی:
 کەنیا من ب ئاخفتنین ته دهیت، ئەزى برسیمه وه‌ر دقیت ته
 بخۆم.

دوى دمیدا کیشیشکەک هاته لایى وان وپرسیارا ئەوى ئاریشا
 دناقبه‌را واندا کر، پیره‌می‌ری ب ناڤ سالفه چووی ب چاقین پر روڤندک
 ئاریشا خوه وگورگی هەمی بو گوت، وگورگی زۆردار ژى پالپشتیا
 ئاخفتنین پیره‌می‌ری کر.. دوى دەمی دا کیشیشکی هزرا خوه کر کو
 دی چه‌وا پیره‌می‌ری هه‌زار رزگارکەت، وگۆته گورگی ئەز باوهر ناکەم
 کو جهی ته دناڤ توورکی پیره‌می‌ریدا هەبیت...

گورگ ژى تووره بوو وگوته کيڅريشکى:
 ئەزب ساناھى چوومه دناڅ توورکيدا و بو پالېشتيا راستيا ئاخفتنا
 خوه جارهکا دى ژى دى چمه دناڅ توورکيدا.
 کيڅريشکى ژى گوټى:
 باشه، ههتا ئەزب چاڅين خوه ته دناڅ توورکيدا نه بينم باوه رناکه م.
 دوى دهמידا گورگى زوردار ب نه زانين چور دناڅ توورکيدا

کيڅريشکى ئيکسه ر دهري توورکى گرت وداخواز ژ پيره ميري کر کو
 بله ز گريدهت.

بقى چهندي جارهکا دى گورگ دناڅ توورکيدا زيندانکر وهندي گورگى
 هاوارکر من رزگار بکهن لى هاوارا وى يا بى مفا بوو. پيره ميري
 گه لهک سوپاسيا کيڅريشکى کر ب تيگه هشتن وژيريا وى رزگار کر ژ

مرنی و گورگ دناڤ توورکیدا بره گوندی و خه لکی گوندی بریار دا گورگی
 زوردار ب تاوانا دزینا مریشکان و مهر و مالاتی تاوانبار بکهن، و ب
 خاپاندنا پیرمیری بیته ده ریخستن ژ دهقهری و جارها دی ری نه دهنی
 بیته دهقهری.

پیرمیر و گورگی زوردار
 ژ فلوکلوری

نارمانج:

* گورگ ئاژده لکی درندهیه هه ردهم بزاڤا تاوان وهی رشکرنا ئاژده لین
 لاواز دکهت.

* ئیکدهنگیا خه لکی گوندی بو ژنافبرنا مه ترسیان.

* سزادانا گورگی ب شیوهیه کی دادوه رانه بوو.

* کیقریشک یا هشیار بوو ل دهمی روودانا کیشی و چاره سه ریه کا

گونجای بو دیت.

* بریاردان ل دهمی پیتهی چاره سه ریا کیشا دکهت.

* چاکیا که سه کی دقیت به رامبه ری وی چاکی بیت نه خرابی.

* نه نجامین خرابیی ریسوا بوون و ده ریخستنه.

راھینان:

- ئەرئى راستبوو پىرەمىرى دلوڧانى ب گورگى بر؟
- ژ كىڧرىشكى چ فىربووى؟
- ئەڧ چىرۆكه مه چ فىر دكهت؟
- خەلكى گوندى برىار لسەر چ دا كو ئاژەلین خو پپارىزن

چالاكى:

۱. ئىشاندىنا كەسانىن دى ئەنجامى وى چىه؟
۲. يارىكرن ب تەپاپى ل ژوورا نقستى دروسته؟ بەحسكرن ژ لايى قوتابيانقه.
۳. سزادان بو راستكرنىيه نەبو شكاندنييه؟ (دانوستاندن).
۴. سزا دقيت دادوهرانه بيت نه مەزنتر بيت ژ خەلەتيى؟ (كارى گروپان)
۵. بەحسكركنا شاشيان و چارەسەكرنا وان ب ريكا گروپان كو هەر گروپەك بەحسى شاشيهكى بكەت و چارەسەر بكەت.

دادوهری ل سزادانی:

سزا: هەر کریاره‌کا هه‌له (خه‌له‌ت) دژی یاسایان بیت یان سه‌رپیچی
وخه‌مساری دکار وئه‌رکاندا کو دژی په‌رژه‌وه‌ندیا تاک وکومه‌لگه‌ه.
ورینمایان بیت به‌رامبه‌ری وی سزایه. ماموستا پرسیاره‌کی ب دادوهری
دابه‌شبه‌ت لسه‌ر قوتابیان د چ ده‌میدا سزا پی‌تقییه؟

جوړین سزای چه‌وا بن؟

کی بیته سزادان؟

قوتابی چ تاک تاک چ گروپ به‌رسقا دروست ب نمونه‌بینن.

قوتابی‌ه‌ک / تنی (سزا دقیت به‌رامبه‌ر تاوانی بیت).

قوتابی‌ه‌کی دی / (سزا دقیت دادوهرانه بیت بو راسته‌کرنا کریاری نه

تولقه‌کرن وسقاکاتی‌کرن ب تاک)

ماموستا / پشکداریا دیتن بوچوونین قوتابیان بکه‌ت ب پرسیاره‌کی

هه‌می باشن، به‌رامبه‌ر سزایی چ باشته‌ه؟

قوتابی‌ه‌ک / ماموستا لی‌بوورین.

قوتابی‌ه‌ک / ئاموژ گاری وپه‌شی‌مانیا وی که‌سی.

هه‌می پی‌گقه / ئانکو دادوهری ل سزادانی جوړه‌که ژ جوړین

دادوهری.

دهمى من شاشيهك كر دى دانپيدانى ب شاشيا خوه كه م ونادمه
پال كه سهكى دى.

نارمانج:

۱. فيرى تهوى چهندي بين ژ شاشيا نه ترسيڼ وبه حسى وان بكهين.
۲. هم همى شاشيا دكهين لى كه سى هه ژى ته وه يى هه ولا
راسته كرنى بكهت.

۳. شاشيهك من كر نادمه پال كه سهكى دى، ته قه دادوه رييه.
۴. كيشه يهك بو چاره سه كرنى دهمى شاشي دهينه دهستني شانكرن.

راهينان:

- * تشته كى دروسته هم شاشين خوه بدهنه پال كه سهكى دى ؟
- * دهمى هم دانپيدانا شاشين خوه بدهين هه ست ب چ دكهين ؟
- * هه ستى داىكا ته چه وايه دهمى تو دان ب شاشيا خوه بدهى ؟

دادوهری ددیفچوونی:

کریاره که بۇ ديفچوونا هەر شاشییه کی وزیانه ک هاتبیته کرن دژی پەرژه وهندیی وزیان گه هاندبیته کومه لگه هی.

ماموستا / هەر شاشییه ک وزیانه ک بهری چاکسازی پیتقییه ب دادوهری و ديفچوونی ل هۆکارین رویدانا شاشیا بکهین؟ پرساری ژ قوتابیان بکه.

* قوتابییه ک / ماموستا دهستیکی پیتقییه ئەم هۆکاران بزانی.

* قوتابییه ک دی / ماموستا پیتقییه قهباره وسنووری شاشیین وزیانی وئ بزانی.

* قوتابییه کی دی / ماموستا پیتقییه چاره سهریه کا گونجای و دروست و ب دادوهرانه بۆ ببینن.

* قوتابییه کی دی / لایه نن په یوه ندیدار و بهر پرس دیار بکهین.

چهند نمونه یه کن لسه ر گرفته کی زیان گه هاندینه بهرژه دهندی گشتی.

هه لولدان ژ لای ماموستایقه بۇ ديفچوونی و چاره سهری ب پشکداریا قوتابیان بیته ئەنجامدان.

نمونه:

ماموستا نه سرین: قوتابین خوشتی نۆکه ئەم دهست ب خواندنا بابته تی خوهیی ئەقرو دی کهین که پیکهاتیه ژ دادوهری و ديفچوونی. کی دی بو مه پیناسا دادوهری و ديفچوونی بیژیت.

ههكار: كرىارهكه بۇ دەستىنىشانكرنا پىتقىيىن نۆكه وداهاتى ب
مهبهستا باشكرنا بارى ژيانا تاكان وكمهلى وىان رىكخرا وكمهلهكا
رىكخراوان.

مامۇستا: كى دى بۇ مه نمونهكى بۇ ئەقى پىناسى بىژىت؟
رامىيار: مامۇستا ههولدان بۇ چاكسازى د ههمى بواراندا.
مامۇستا: ئافهرىن رامىيار، لى ئەز دى بۇ ههوه پتر روونكه م بۇ
نمونه ههولدانا بهرپرسىن پهروهردى بۇ چاكسازى د گونجاي ههر
وهسا راهىنانا كهسانىن شارهزا دقى بواريدا ههولهكه ل دادوهريى و
دووچوونى دا.

مامۇستا نهسرىن: قوتابىيىن خوشتقى نۆكه گرنگترىن پىدقىيىن ههوه
دى نقىسم دقىت دويقچوون بۇ بىته كرن ب دادوهرانه و ل وانا بهيىت دى
دانوستاندان لسهركهين.

۱- دويقچوون پىدقىيىن كهسانىن زهرهرمهند د شهر وپىكدادان
وناكوكياندا (پىنگنه كرنان).

۲- دويقچوون بۇ نههيلانا تاوانانه وبنبركرنا وان.
۳- دويقچوون بۇ هارىكارىي وچارهسهيا كهسانىن تووشبووى
بكارئىنانا ماددىن هوشبهر.

۴- دىچوون بۇ هوكار وريگرتن ل بهلاقبونا نهخوشيان ونهخوشىيىن
قهگر وداينكرنا دهرمانان ونهخوشخانان وپزىشكان.

۵- دىچوون بۇ بهرهنگارىا پىسبوننا ژ ينگههئى.
۶- دىچوون بۇ نههيلانا بهدخوركىي ب رىكا دابىنكرنا خوراكى
ودابهشكرنا وى ب دادوهرى.

۷. دىقچوون بۇ نەھىلانا رەفتارىن خراب وئەشكەنجه دانا زارۇكان.
۸. دىقچوون بۇ نەھىلانا ھەژارىي ب رىكا پەيرەوكرنا دادوهرىا.

كۆمەلە
ياسا پارىزان
ب شەۋ نانقن
بۇ پارستنا ژيان
وسەلامەتيا مە.

راھىنان:

- * ئەرکى پولىسى ..... ياسايە.
(سەرودەريا، پشتگوھ، ئىخستنا، تىكدانا)
* ئەم ھەمى ..... پولىسى دكەين چونكى دخزمەتا مە دايە.
(ھاريكاري، دژايەتى، ريگري)
* جورين پولىسان (ھاتوچوو، ريککاري، ھاوارھاتن .....، .....)

چالاکى:

۱. قوتابى جورين پولىسان وينە بکەن لپىي پيشەيى وي وب گرۆپ
وھەر گرۆپەک وينەيەكى بکيشيت.
۲. بەحسى ئەرکى پولىسى باژيرى خو بکە و ژلايى مامۇستايقە بيته
روونکرن.
۳. ئەرى تو ھەزدکەي دئاييندە دا ببيە پولىس؟ دانۇستاندن ژلايى
قوتابيانقە.

که سئ گونجای بو جهی گونجایی

جارهکی ژ جاران پاشایی وهلاتهکی پیتهی ب کابرایهکی دهستپاک بوو بو دامه زراندن وهک سهرپه رشت و وهزیری گهنجینا وهلاتی ژ بهر نهقی چهندی بریارل ههمی وهلاتی هات به لافکرنه. پشتی به لاقبوونا نهقی خه بهری چهندین کهس هاتنه لایی پاشای بو وهرگرتنا نهقی کاری. پاشای جابا راویژ کاری خوه فریکر ههتا راویژی پی بکهت بو ههلبژارتنا کهسهکی خودان شیان دناڤ قان ههمی کهساندا.

راویژکاری پاشای رینمایین پاشای جیبه جیکرن وگازی ههمی
 داخوازکارین ئەقی پلهیی کر ههتا بهینه لایی وی ب مهرجهکی دا
 داخوازیی ژی بکهن کول بهرامبهری وی سه مایی بکهن!!
 دهمی ئەو کهس هاتین داخواز ژیکر کو دناقبهرا بهرهکی تهنگدا بینه
 ژوورقه، دهمی هاتینه ژوورقه وخو له بهرامبهر پاشای دیتن وپاشای
 دخوازی ژیکر کو سه مایی بووی بکهن ههتا وهکی وهزیری گهنجینی وان
 وهبرگريت. هندهک ژ ئامادهبووان رهتکر کو سه مایی بکهن وهندهکین
 دی ب شهپرزهی ونه چاری سه ما دکر تنی ئیک ژوان ب کهیف وخوشحال
 وچالاکي سه مادکر، راویژکاری گوت جهنابی پاشای ئەقی زهلامی بو
 ئەقی پلهیی ههلبژیره... پاشای پرسیار ژیکر چهوا ته زانی ئەق کابرایه
 ههژییه بو ئەقی پلهیی؟

راویژکاری بهرسقا وی دا:
 جهنابی پاشای دهمی ئەو هاتینه ژوور دناقبهرا ئەوی بهری تهنگدا
 من ریکا وان پرکر بوو ژ زیر وپارهی ههتا وان تاقیبکه مهقه وبزاهم

کئی پاره دزینه و دیار بوو کو ههمیان پاره دزینه و بهریکین خوه تژی
کرینه ژ بلی ئەقی زهلامی و ژبه زره زرا پاران نه دشیان سه مای بکه ن
لی کابرایي دهستپاک ب شیوه کی جوان و چالاکانه سه مادکر.

ژبه ر ئەقی چەندی پاشای بریار دا ئەو کابرا ببیتە وەزیری گەنجینی
و ههمی دزیکەر ژ گههشتنه سزایی خوه. و سوپاسیا راویژکاری ژی کر
بو قی بیروکا زیره کانه.

چیرۆکین دادپهروهایی
٢٠٠٨

نارمانج:

ئەق چیرۆکه گرنکیا دهستپاکیی دیاردکەت ههروهسا دقیت
وهرگرتنا پلهیان ب ههقرکی بیت ولدويف شیانان بیت و ب رهنگهکی
دادپهروهرا نه. و ئەق چەنده دیار دکەت کو کهسی ژیهاتی و خودان شیان
بو جهی ههژی بیته دانان.

چالاکى:

۱. مامۇستا دگەل قوتابيان دانوستاندى وراوئىڭى بىكەت تا كەسەكى گونجاي دابنن بۇ رابەرى پۇلى.
۲. ئەو كەسى خۇە ھەلبىرئىت دقئىت ھەمى مەرجان قەبول بىكەت، بۇ (دانوستاندن و رورنكرن).
۳. دەستپاكى بتنى بەس نىنە بۇ كارەكى گونجاي بەلكى دقئىت زىرەكى وئىھاتى دگەل ھەبىت (دانوستاندن)

راھىنان:

- * ل دەمى ھەلبىرئارتنە نوینەرى پۇلى ئەگەر پىنچ قوتابى خۇە پالائوت، بىكەن كىژكى ژ وان دى ھەلبىرئى؟
- * دەستپاكى چىبە ب دىتتاتە؟
- * راوئىژكرن رامانا وى چ دگەھىنىت؟
- * ئەرى دادوھرىيە نىژىك وھەقال و مروؤقىن خۇ بۇ پۇست وپلە و جھان دىار بىكەن؟ بۇچى؟
- * نان بۇ نانبىژى وگۇشت بۇ گۇشتفروشى. چ دگەھىنىت؟

پەيىف ورامان:

- بەرپرسىارەتى (بەرپرسى): دادوھرىيە
- نەدادوھرىي: شاشىن بەردوام و نەھەژىنە
- راستگۇيى: سەركەفتە
- كارى نەدروست: نەدادوھرىيە

۴- دادوهری ل بریاردانانی:

دهستیپکی ماموستا چهند تهوهرهکان به حس لی بکەت لسەر مفای
بریاردانی بوهر کارهکی کوئه نجامی باش وب وفا تیدا بیت.
وهک/ بریاردان لسەر ریکخستنا پۆلی
بریاردان لسەر دابهشکرنا کاران
بریاردان لسەر ههلبژارتنا سهروکی تیا تهپای
بریاردان لسەر دانانا رابهری یان چاقدیری پۆلی
ئهچا ب کریار ههر گروپهکی قوتابیان ههولا بریارا دادوهری بدهن ل
ههر تهوهریکی.

نموونه:

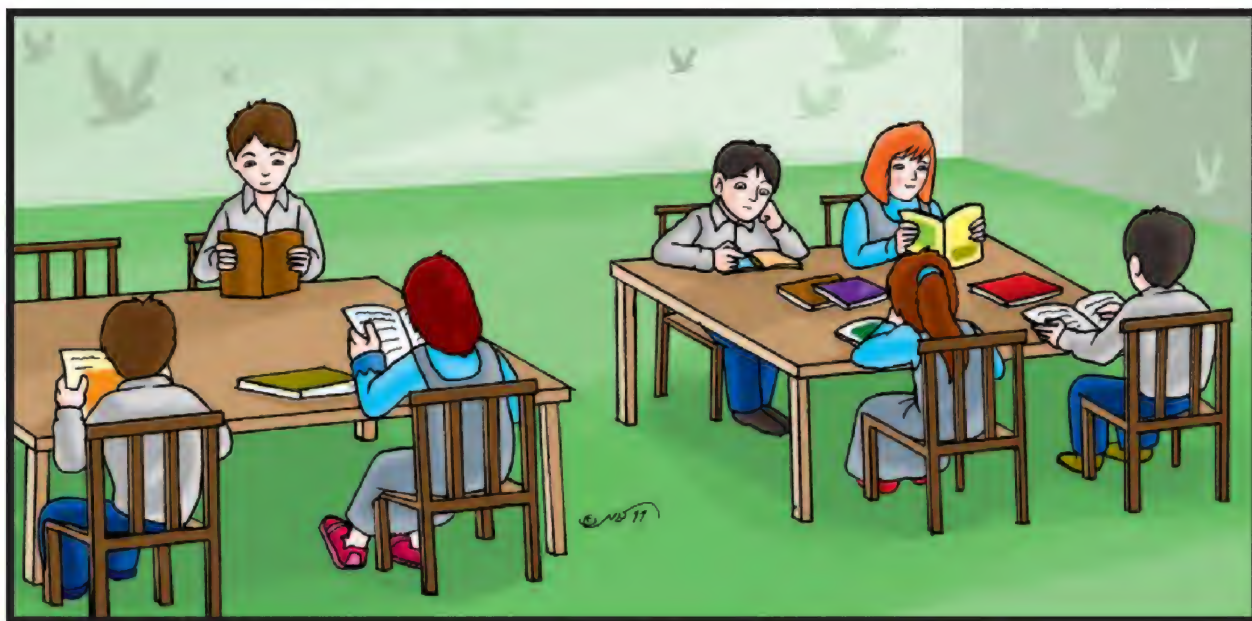
گروپی ئیکی: ب وهرگرتنا بیر بو چونین ههر ئیکی ژوان، چهوا دی
پولا خوه ریکئخن کو ههژی و گونجای بیت.
گروپی دووی: ههولبدن بو پیکئینانا لیژنه وکەسین ههژی بو
دابهشکرنا کاران بو پاقرکرنا پۆلی، نمونه بو چونا سهیرانان و ریکخستنا
ههلهکەفتان د دهمی خوهدا
گروپا سیی: ههولبدن ب ریکا دهنگدانی وههلبژارتنی کهسهکی
خودان ههژی دابنن بو سهروکی تیپهکی، کهسی خودان شیان بژاره دابنن
بو رابهری پۆلی.
ل دهستیپکی ماموستا بهحسی پینگاڤین چارهسهریا بکەت،
پیدڤیان جیهجیهکەت ب دابهشکرنا گروپان و پیدڤیان:-
۱- دهستیشانکرنا گرفتان (کیشان)
۲- هوکارین گرفتان

۳. چارەسەریا گرتی (ب دیتنا ریکەکا دروست و دادەرانە)

۴. لایى پەيوەندیدار.

۵. گەهشتن بۆ بریارى.

ل پەرتووکیخانا ونەخۆشخانا و جەپین گشتى ئیماناھییى بپاریزن
دادپەروەری نینە مافی کەسانین دی پیشیلکەین.

ئارمانچ ژ وینەى:

هەلوېستى خۆ بەرامبەرى ئەقى وینەى روونبکە، ئارمانجان دگەل
قوتابیان (هەڤ پولاتە دانوستاندى بکەن لىسەر ئەقى وینەى، ل دەمى
خۆیندى ل پەرتووکیخانى).

لیبوروین

شلیړی د پنجه را ژورا خوځه بهرې خوځه دا نازادی برای خوځه، دگهل
تهوان قوتابیان دناخت تهوین دوهی ل قوتابخانې نهوزادی برای وان
یی بچووک قوتابین شلیړی د دلی خوځه دا دگوت: خوزی جارهکا دی
ناژاوی روونه دابا ونازاد ب ژیری (ناقلی) دگهل وان ناخفتبا.

دهمی نازاد بلهز څه گریاڅه شلیړی پرسیار ژیکر: ها ته چ کر؟ تویی
ب سه لامه تی؟

نازادی بهرسقاوی دا وگوت: تهز دگهل تهوان قوتابیان ناخفتم تهوین
دوهی نهوزاد قوتابین. من که یفخوځی دگهل کر ب مهرجه کی جارهکا
دی بینه برا ودوست وهه قالین نهوزادی.

شلیړی زور ب قی ناقلی ودادپه روهریا نازادی برای خوځه یی مهزن
مهندهوځش بوو. سوپاس بو خودی کو تهڅ ناقله دایه برای من نازادی
خوشتقی کو لیبوروین ل دهڅ وی جهی تیکدانې وناکو کیان کرتیه، تهڅه
ژی دادپه روهریه ل بریاردانې.

نارمانج:

۱. ل گهل چيرۆكيدا فيري ئهوي بين كو دقيت ئهمل شاشين كه سانيين دي ببورين و كه يفخوشبين.
۲. دگهل ئهوان كه سين شاشي كرين دقيت ب هيمني و ژيرانه (ئاقلانه) دگهل باخقين.
۳. شهركن دگهل هه قالين مه ژ ئه نجامي تيك نه گه هشتينيه.
۴. خوشتقي وليبورين به شه كه ژ دروستبوننا دادوهريي.
۵. ئه ژ كاري ئازادي دادوهرييه و ديفچوونه بو گه هشتنا راستيان.

راهينان:

- * هه لويستي ئازادي تو چه وا دبيني؟
- * ده مي ئيك تاوانه كي يان شاشيه كي به رامبهري مه ئه نجامبدهت چ بكهين باشه؟
- * ده مي دوو هه قالين مه ناكوكي دناقبهرا واندا پهيدا دبیت هه لويستي مه دي چ بيت به رامبهري ئه قى چهندي؟

